

DIŞ TİCARET İLE MİLLİ REFAH ARASINDAKİ MÜNASEBETLER.

Her iktisat siyasetinin gayesi millî refahın tezyidine âmil olmaktır. AŞağıdaki satırlarla dış ticaret siyasetinde tatbik edilen bazı tedbirler ile millî refahın ne dereceye kadar yükseltilebileceği izah olunacaktır.

Dış ticaret ve millî refah mefhumlarından ne anlaşılacağı umuma malûm farzedilmekle beraber yapacağımız nazari tetkin daha vüzuha anlaşılması için mezkûr mefhumları kısaca tarif etmek faydadan âri değildir.

Dar mânasile dış ticaret bir devletin hudutları haricine ve dahiline vaki emtia mübadelesidir. Anglo-Saxon memleketlerinde bu ticarete «görünen ithalât ve ihracat» ta derler. Çünkü müşahhas malların tedavülü haricinde kalmakla beraber tesir itibarile görünen ithalât ve ihracat ticaretine müsavi olan bazı iktisadi faaliyetler mevcuttur. Bunlar meyanında devlet hudutları haricindeki hizmetler, navlunlar, memleket dahilinde çalışan ecnebilere verilen meblâğlar, transit ticaretinden mütevellit kazançlar ve ecnebi seyyahların memleketimize bıraktıkları dövizler zikredilebilir.

Çünkü iki millet arasındaki iktisadi münasebatta meselâ 100.000 mark kıymetinde bir makinenin ihracı ile, denizaŐırı ticaret ile iŐtgal eden bir geminin ayni tutarda navlun varidatı arasında yahut ecnebi bir seyahat acentesinin seyyahların ikamet, iaŐe ve sairesine sarfettiği meblâğlar arasında bir fark yoktur.

Her üç şekilde de tahaddüs eden meseleler ayni neticenin muhtelif tezahuratından başka bir Şey değildir.

Görünen ithalât ve ihracata mukabil, görünmiyen ithalât ve ihracat adını taşıyan bu hizmetleri harici ticaret mefhumuna ithal ile meselenin esas tesirlerine girilmiş olur.

Maamafih ne emtia ticaretine ve ne de bu gibi hizmetlere benzemiyen, fakat tesir itibarile aynı olan bazı iktisadî hâdiselere tesadüf etmek kabildir.

Tetkik mevzuumuz bir tediye bilânçosu nazariyesi ortaya atmak olmadığından, dış ticaretle alâkadar olmasına rağmen, mezkûr bilânçodan burada uzun uzadıya bahse lüzum görmüyoruz.

Kısaca söylemek lâzım gelirse, dış ticaret deyince iki memleket arasında yapılan eşya ticareti dolayısıyla iki memleket arasında iktisadî münasebetlerden mütevellit düyunat ve matlûbat hatıra gelir.

Millî refah meselesi sureti hususiyede tetkik edilmeğe değer bir mevzudur. Burada yalnız kısa bir tarifile iktifa edebiliriz. Millî refahla dış ticaret arasındaki münasebetlerin tahlili mevzuubahs olunca dış ticaretin maddî kıymetlerden terekküp ettiğini ve bu münasebetlerin ancak real bir mahiyet arzemesi lâzım geleceğini gözönüne getirmelidir. Bundan dolayıdır ki, millî refahın ideal unsurlardan madut olan san'at zevki, tahsil âdetler, intizam, serbesti vesaire bu meyanda mevzuubahs olamaz. Millî refaha bilhassa gelire real bir surette tesir etmekten ziyade tâli derecede bir rol oynayan bütün bu faktörleri burada nazarı itibara almak mümkün değildir.

O halde yalnız iktisadî sahada kalınca, millî refahtan maksat servet ve gelirdir.

Fakat tetkikimizin mevzuu daha ziyade nisbî bir mahiyet arzettiğinden burada yalnız dış ticaretin millî refah üzerine yaptığı müsait tesirlerden bahs ile iktifa olunacaktır.

Burada gelirden bahsedildiği vakit tabiatile daima real gelir kastedilmektedir. Servetin ne dereceye kadar gelirin tahtı tesirinde kaldığı, başka bir ifade ile tasarruf mu edildiği yahut servetten mi yaşandığı meselesi burada derececi tâliyede gelmektedir.

Maişetin temini hususunda ferdin geliri kifayet etmez ve is-

tihlâk hususunda servete müracaatı istilzam ettirirse, gelirin tezayüdü servete müsait surette tesir etmekte yani servetin terakümüne sebebiyet vermekte, gelirin tenakusu ise servete gayrı müsait tesir ika etmektedir.

Maamafih milli rehası tetkik ederken bir milletin tasarruf faaliyetini ve servet teşekkülünü nazarı itibare almamak mümkün değildir; çünkü bir milletin tasarruf faaliyeti gelirinın müstakbel artmasında esaslı bir âmildir. Ve nihayet şunu da söylemeli ki, bizi burada alâkadar eden cihet, milli gelir ve milli servet teşekkülünün heyeti umumiyesidir; nüfus başına isabet eden gelir ve servet, çocuk tezayüdüne, yaşların inkısamına vesaireye tâbi olduğu için mevzuumuz dışında kalır.

O halde bu tetkikimizde milli refahtan bahsedildiği vakit real millî gelirle tazarruf faaliyetini kastetmiş oluruz.

Dış ticaretle millî refah arasındaki münasebetler hakkındaki umumî kanaat, ihracat fazlasının milli refahı arttırdığıdır. Bu sebepten dolayıdır ki, bir ihracat fazlası temin etmeğe sarf ve gayret edilmektedir; bu fazla, lüks mevaddın ithalini menetmeği istihdaf eden hususî tedbirlerin meselâ, prohibitif gümrüklerin tatbiki ile yahut ihracatı teşviki etmek maksadile açılan ucuz kredilerle temin edilmeğe çalışılmaktadır. Bundan maada ihracatı teşvik etmekle işsizliğin de önüne geçileceği zannedilmektedir.

Evvelâ, ihracat fazlasının müsait bir surette tesir edeceğini farzederek mütaleamıza devam edelim. Şu halde ihracat fazlasını temin etmek için hatıra gelen bütün tedbirlere müracaat edilecektir.

Bu bakımdan umumiyetle lüks mevattan madut olan kahve, çay, tütün, cenup meyveleri ve moda emtiası gibi emtianın ithalâtı takyidata tâbi tutulacak buna müteakabil Alman endüstrisinin muhtaç olduğu bakır, yün, pamuk gibi mühim ham maddelerin bilâ kayduşart memlekete girmelerine müsaade olunacaktır.

Fakat meseleyi sonuna kadar tetkik edebilmek için, bu şekilde hareket eden devletin, kendine vaki ithalâtı takyit ederken diğer devletin mükabelei bilmisilde bulunacağından endişe etme-

diğini kabul edelim. Hattâ daha ileri giderek ithalâtlarını takyit ettiğimiz yabancı devletlerin mallarımızı ithalinde aynı şekilde harekete muktedir olmadıklarını farzedelim; ihracat emtiamıza gümrük vazetmedikleri için mallarımız pazarlarında rekabetten istifade etmeğe devam ede dursun ! Bu vaziyet karşısında dış ticareti idare eden makamların fevkalâde memnun olmaları iktiza etmektedir. Bu müsait vaziyetten istifade ettiğimizi nazarı itibare alarak bundan millî refaha tevellüt edecek faydaları göz önüne getirelim:

Bu vaziyet karşısında, ilk evvel hatıra gelen tedbirden, yani lüks ithalâtın tenkisle işe başlayabiliriz, bu tarzı hareketimizle dış ticaret bilânçosunun müsait bir vaziyet ahzetmesini yahut lüks mevât ithalâtından tasarruf edilen ithalât hissesine mukabil «havayıcı zaruriye» nevinden emtia ithalâtı artmış olduğundan bu suretle en fakir tabakaların bile zahire hattâ et gıdasına geçmelerini temin etmiş oluruz.

Fakat icraatımızda gayet vicdanî hareket etmek istediğimiz için evvelâ ne gibi maddelerin lüks addedilmesi lâzım geldiğini tesbit etmeğe mecburuz. Bu safhada hiç beklemediğimiz bir çok müşkülâtla karşılaştığımızı görerek üzülmeye başlayacağız. Çünkü negîbi maddelerin lüks addedileceği hususunda ilim ve tatbikat adamlarından teşkil ettiğimiz komisyonun âzaları meyanında günde 250 gram yerine 500 gram et istihlâk eden bir insanın bu tarzı hareketini lüks addedilebileceğini ileri atanlar bulunmıyacak mıdır? Fazla et yiyen bazı kimseler zaiflemek için bilâhare kür yerlerine gitmek suretile israfa sebebiyet vermeyecekler midir??

Yahut diğer birisi kalkıp, mesleği senede bir elbiseden fazla, aşındırmıyanların bir kattan fazla elbise yaptırmasına itiraz ve bazı kimselerin senede bir kaç kat elbise yaptırılmalarına işaret etse! Hele kadınların lüksten başka bir şeye delâlet etmiyen iskarpin modalarını ileri sürenler olmayacak mı ?

Bazıları da diyeceklerdir ki, madem ki kahve veya tütün ithalâtını takyit ediyoruz, o halde fazla et istihsalini ve dolayısıyla istihlâkını mümkün kılan zahire ithalâtını ve fazla elbise ve ayakkabı istihsal ve dolayısıyla istihlâkını mümkün kılan pamuk deri

ve kösele halâtını da takyit edelim!! Ve komisyon âzalarından bazıları bu itirazlara lüks addettiğimiz ve burada yalnız bir kaçını zikrettiğimiz et, elbise ve ayakkabıda fiyatın ancak cüzî bir kısmı harice gidiyor, masrafların çoğu memleket dahilinde kalıyor» cevabını verecek olsa, derhal birinci muterizler «bu iddia doğru olamaz, çünkü harpte top ve tüfek mermisi şeklinde havaya atılan parada, memleket dahilinde, kalmakla beraber milli refahın tezyidine medar olmamıştır» cevabı verirlerdi».

Lüks istihlâke mâni olsak bile, lüzumsuz olarak imal edilen elbiseler ile havaya atılan mermiler arasında hiç bir fark yapılamaz. Munzam işçilik memlekette hakikaten bir rol oynasa bile, tütün misalile izah etmek istersek, beş feniklik bir sigara da haricden getirilen tütüne tekabül eden hisse bu fiatın onda birini geçmez.

Mevzuubahs komisyonun ekseriyeti bu izahların doğruluğuna itiraz etmemekle beraber, her şeye rağmen lüks mevaddan addedilen kahve ve tütün gibi şeylerin ithalâtını kısımağa taraftar olacaklardır. İthal edilen lüks mevaddın tahdidine en mühim sebep, halkın büyük bir kısmının gıda maddesi tedariki hususunda çektiği müşkülâtın ileri geldiğini ve meselâ buğday ekmeği veya başka memleketten getirilen buzlu et gibi mevaddın kâfi derecede istihlâk edilemediğini iddia edeceklerdir.

Lüks maddelerin ithalâtını kısmamakla ve, lüzumlu maddelerin ithal hisselerini arttırmakla, nihayet ithalâtın heyeti umumiyesini tezyit etmiş oluruz ki, bu da iyi bir şey değildir !

O halde geriye bir tek şık kalıyor, o da bir kısım lüks maddelerin ithalinden fedakârlık etmek, onların yerine hayata en lüzumlu olan gıda maddeleri ithalâtını genişletmek !

Fakat bu hal suretine yine deminki komisyon âzaları itiraz edeceklerdir, diyeceklerdir ki, ithali arzu edilen buğday fazlası ne şekilde ithal edilecek ve muhtaç olanlara ne suretle tevzi edilecektir? Bir devletin her hangi bir vatandaşı maişetini ithalâttan evvel gelirile temin etmektedir. Gelirin ise bu tarzı ameliyelerle tezyit dilemiyeceği âşikârdır.

Demek oluyor ki istihdaf edilen gaye bu şekilde tahakkuk

edemeyecektir, meğer ki devlet buğday ithalâtını bizzat deruhte edecek ve mezkûr buğdayı vesikalarla muhtacine tevzi etsin. Bu tarzı tevzi ise devletin vergilerle tahsil ettiği varidat ile mümkün olabilecektir. Çünkü ithalâtı kısmakla devlet hazinesine bir santim bile fazla bir şey temin etmiş olmuyor. Kaldı ki bu usul sayesinde de muhtaç halkın gıdası daha iyi bir surette garanti edilmiş olmuyor. Mevzuubahs halkın bir kısmı belki gıdasına daha ziyade ehemmiyet vermekten sarfı nazar ederek, meselâ sine-maya gitmeği tercih edecek ve kendilerine isabet eden fazla gıda hissesini satacaktır. O halde istihdaf edilen gayenin ancak bir kısmı tahakkuk etmiş oluyor; bu gayeye, geliri artırmak suretile de iyi kötü erişebilirdi. Bununla da anlaşılacağı veçhile, tegaddi meselesinin ıslahile lüks ithalâtın tahdidi arasında bir münasebet yoktur.

Komisyon âzalarının münakaşalarını burada keserek, nazari tetkiklerimize devam edelim : esasen münakaşa neticesinde ekseriyet bazı ithalâtın tahdit edilerek yerlerini diğerlerine terketmesinin pek fayda vermeyeceğinde ittifak etmiştir.

Gıda maddeleri hususunda mevzuubahs olan davanın izahı ham maddelerin ithali meselesinde de aşağı yukarı aynı neticeyi verecektir.

Bundan sonra düşünülecek cihet, ticaret bilânçosunun bakiyesine lüks ithalâtı tahdit etmek suretile tesir etmek ve bu suretle millî refahın artmasına yardım etmektir. Bu suretle harice daha az borçlanacağız (burada borçlanma nisbetinin tezayüdünün millî refaha gayri müsait tesir ettiğini farzediyoruz ; faraziyenin ne dereceye kadar tahakkuk edip etmeyeceği meselesi bilâhare tetkik edilecektir. Nüfuzlu iktisadçılarda da vaziyet bu suretle telâkki edildiği için bizde şimdilik işin bu merkezde olduğunu kabul ediyoruz.)

Yalnız ithalâta nazaran ihracat, yukarıki satırlarda kabul ettiğimiz sebepler tahtında yani yabancı memleketlerin mukabelei bilmisil tatbik etmediklerinden, azalmıyacak ve borçlanma gene mevzuubahs olacaktır.

Meseleyi daha iyi tavzih edebilmek için Almanya'ya 1926 senesinde 180 milyon mark tutarında ithal edilen cenup meyva-misali ele alalım. Bu meyva misali, kısmen dahilî istihsali arttırmak suretile de ikame edilebileceği için, hariçten celbedilen sair lüks mahsullere, meselâ kahveye, çaya yahut tütüne kıyasen daha muvafıktır.

Dış ticaret siyaseti bakımından bağlı olmadığımız için derhal cenup meyvaların ithalini menedebilecek ve diğer şartlar aynı kaldığı takdirde, 180 milyonluk ticaret bilânçosu bakıyesinin izale edileceğine intizar edeceğiz. Fakat bu keyfiyet o ana kadar cenup meyvası istihlâk edenlere nasıl tesir edecektir; meselâ çocuğu olmıyan ve içtimai teşkilât sayesinde ihtiyarlık ve hastalık anlarında yardım bekleyebilen bir memur ailesi fazla sarfiyata müsaadesi olmıyan gelirini nasıl bir istihlâke tahsis edebilecektir.

Böyle bir memur ailesi cenup memleketlerinden gelen meyvelere senede takriben 30 mark tahsis etmiş ise, mezkûr meyva ithalinin menolunmasile hiç bir vakit bu 30 markı tasarruf etmeyecek bu masraf yerine gelirini başka şeylere tahsis edecektir. Meselâ yerli meyva yiyecek, daha fazla tiyatroya gidecek, şarap içecek veya maişetine başka bir seyir verecektir. Cenup memleketlerinden gelen meyvaları yemeğe alışmış olan sair kimseler de bu suretle hareket edeceklerdir.

Umumiyetle hiç kimse, şimdiye kadar istihlâk ettiği maddenin günün birinde mevcut olmamasından veya bahalaşmasından dolayı o meblâğı tasarruf etmeği düşünmez. Bu vaziyet karşısında ihtiyaçlarını (Ersatz) ile yani başka mallarla ikame etmeğe bakar.

Cenup meyvaların ithalini menetmekle, önce de düşündüğümüz gibi, ithalâtın azaldığını müşahede edebiliriz. Fakat yalnız ithalâtın azalması kâfi değildir, ihracatın aynı kalması lâzımdır. Burada tahaddüs edecek bir çok meseleler arasında esas meseleyi kaybetmemek için mücerrediyet usulünü kullanmak suretile devamımızın izahına devam edelim.

İthalâtı tahdit etmemize rağmen tenakuz etmediğini kabul ettiğimiz ihracatın optik mamulâtından tereküp ettiğini, buna mu-

kabil ithalâtımızın münhasıran cenup meyvesından ibaret olduğunu farzedelim. Bu vaziyet karşısında ihracatın ne şekilde tediye edildiğini tetkik edelim. İhracatın tediyesi şeklen şu suretle cereyan eder : ithalâtçılar Almanyadan alacaklı olanların senetlerini iktisap etmekte ve bunlarla borçlarını ödemektedirler. Abstraksiyon usulü icaplarına göre tecritte biraz daha ileri giderek Almanyanın ecnebi memleketlerle ticarete daha yeni başladığını ve ecnebi memleketlere karşı henüz borçlandığını ve diğer memleketlerin de daha evvelki dış ticaretten Almanyaya borçlanmadıklarını farzedelim; çünkü bu nevi borçlanmalar ancak dış ticaret neticesinde maddî bir mahiyet arzederler.

Almanyadan optik cihaz alan ecnebi ithalâtçı bundan mütevellit borcunu ödemek için Almanyadan alacağı olandan bir poliçe satın almak isteyecektir.

Halbuki Almanya cenup meyvası ithal etmediği ve binaenaleyh harice borcu olmadığı için Almanya üzerine alacak - poliçesi bulunamayacaktır. Bu takdirde Alman ihracatçısından şimdiye kadar aldığı mamulâtı krediye bağlamaktan ve yeni siparişlerden vazgeçmekten başka çaresi kalmıyacaktır. Fakat Almanya böylelikle ihracatını tahdit etmekle dolayısıyla ihracatının azalmasına sebebiyet vermiş oluyor. Yabancı memlekete yapacağı ihracatı krediye bağlayabilmek için memlekette sermaye terakümünün ziyadeleşmesi yahut sermaye istimalinin tehir edilmesi iktiza eder. (Bu mesele hakkında bilâhare izahat verilecektir).

Maamafih ithalâta mâni olunmakla Almanyada sermaye artmamıştır. Çünkü daha evvelcede işaret ettiğimiz veçhile, cenup meyvalarına tahsis edilen gelir kısmı tasarruf edilmemiş sair malların istihlâki suretile sarfedilmiştir. Gelirin yerli mallara tahsis edilmiş olması meselede bir değişiklik tevhit etmez.

Şu halde meyva ithal yasağı koymakla ecnebi memleketler, Alman dövizini bulamadıklarından dolayı, borçlarının tesviyesine muktedir olamayacak ve binaenaleyh Almanyadan optik cihaz alamıyacaklardır. Yabancı memleketlerin bu mallara şiddetle ihtiyacı olsa ve Almanya bunları çok ucuza satmağa razı olsa bile, tediyaatın yapılamaması dolayısıyla, ihracat durmağa mahkûm-

dur. Bu misalden de anlaşılacağı veçhile, ithalât ve ihracat arasında karşılıklı münasebetler vardır, iktisadî tedbirlerle bu münasebetleri sun'î bir surette izale etmek mümkün değildir.

Şüphesiz ki ithalât ve ihracatın mutlak miktarına ithalât yasakları gibi, hâmi gümrük ve saire gibi gümrük oyunlarından tereküp eden tedbirleri ihtiva eden iktisad siyasetile daha doğrusu iktisadî önleme siyasetile mühim surette tesir etmek mümkündür. Fakat ithalât ve ihracat bakiyelerini bu suretle ortadan kaldırmak mümkün olmadığı gibi, bu bakiyeyi iktisadî tedbirlerle yoketmek hiç bir vakit kabil değildir; gümrük ve saire gibi tedbirlerle ancak nisbi tesirlerle temin edilebilir.

ithalât ve ihracat arasındaki münasebet ancak sermaye transferile (sermaye yollamak) yani tediyeeye tâbi olmayan emtia hareketleriyle değişebilir, fakat burada asıl olan tediyesiz emtia hareketi değil, sermaye ikrazı yahut investmanıdır.

Meyva ithalâtı yasağından evvel biz meyva yiyebiliyor, ecnebi memleket ise aynı tutarda optik cihazımızı alabiliyordu. İthalât yasağından sonra Almanyada cenup meyvası istihlâki durmuş, fakat aynı zamanda harice sevk edilen optik mamulâtın mahreci kapanmış oluyor. Bundan önce cenup meyvası ithal etmekle optik mamulâtımızın sürümünü temin etmiş oluyorduk. Bunu daha başka şekilde ifade ederek diyebiliriz ki, senede 30 marklık cenup meyvası yiyen Alman bu hareketile Alman sanayiinden 30 marklık mamulâtına talip çıkmış, yani dolayısıyla Alman malı istihlâk etmiş oluyor.

Bu meyanda Alman emtiasının, evvelâ cenup meyvası yemekle yine Almanlar tarafından fakat bilvasıta istihlâk edilişi meselenin esasını değiştirmez.

Kaldı ki, bu dolambaçlı yol olmasa idi, Alman müstehliki belki aynı miktarda optik cihaz istimal etmeyip gelirini belki başka şeylere tahsis edecekti. Ve neticede harice sevk ettiği mamulâtın bir kısmına mahreç bulamıyarak mutazarrır olacak ve meyvasını satmayan yabancı memleket ise meyva istihsal ettiği sahaya dürbin veya gözlük ekemiyecektir.

Bu fikir iki memlekette taammüm ettikten sonra, daimî güm-

rüklere istinat ederek istihsal edilen yerli malları istihlâk için yapılan « yerli malı kullan » propagandası, diğer memlekette bizim mallar için makûs propağandaya sebebiyet verecektir; neticede yine Alman ihracat malarının sürümü azalmış olacaktır. Halbuki beynelmilel iş bölümüne istinat eden bir beynelmilel ticaret teknik terakkiyata daha fazla fırsat verecek ve millî refah artabilecektir. Eğer bu hakikat bütün milletler tarafından anlaşılmiş olsa idi, devletler dış ticaret politikasında daha makul hareket ederlerdi. Ihracat sanayi beynelmilel iş bölümünü tahdit eden yüksek gümrüklerden müştekidir, çünkü mahreçler daralınca bu sanayiın istihsal masrafları artmaktadır. Bu sanayi erbabı daha ileri giderek, hâmi gümrüklerle rantabilitesi temin edilen ziraatte daha iyi mahreç bulacağını iddia etmektedirler.

Fakat istihsalâtı sun'î bir surette teşvik ve idame ettirilen sanayi şubeleri bilâkis zafa düşmekte ve bununla millî refahı müteessir etmektedir.

Verdiğimiz bu izahattan sonra, bir ticaret bilânçosunun lüks mevaddın veya memleket dahilinde gümrük himayesi ile istihsal edilebilen emtianın ithal edilmesinden ve bu suretle harice daha fazla borçlanacağından passifleşebileceği kanaati red edilmiş oluyor. Çünkü yukarıda da ispat edildiği veçhile, bu gibi ithalâtı men etmekle bilânçonun passivité'si azalmış olmuyor. Fakat meselenin ehemmiytine binaen şimdiye kadar menfi bir şekilde yürütülen isbatı bir kere de müsbet bir şekilde yürütelim. Yine aynı misalleri ele alarak bir ticaret bilânçosunun ne gibi sebepler altında açık arzettiğini tetkik edelim :

Cenup meyvası ihracatçısının sattığı malın bedelini uzun müddet tecil edemiyeceği tabiidir (esasen biz de ihracatımızın bedellerini bir kaç hafta hattâ bir kaç ay tecil ettiğimizden dolayı iki tarafın tecil edeceği kısa vadeler birbirini ifna etmektedir). Fakat bazan ticaret bilânçosunun passivitesi intaç edecek veçhile bir mal bedelinin uzun müddet tecil edildiği de vakidir. Meselâ Almanyada sermayeye olan ihtiyaç fazla olurve bu ihtiyaç faiz nisbetini yükseltmeğe âmil olursa, ecnebi sermayedar için sermayesini Almanyada bırakmakta bir menfaat bile mevzuubahs olabilir.

Şüphesiz ki meyva ihracatçısından başka olan bu sermayedar, banka vasıtasile ecnebi meyva ihracatçısının Almanyadaki matlubunu satın alıp, (daha evvel optik cihaz misalinde gördüğümüz gibi) matlubunu daha bir müddet Almanyada bırakacaktır. Bu suretle ticaret bilânçosu pasif arzettiğindedir, çünkü ithal edilen cenup meyvaları bu kere Alman ihracatı ile ödenmemektedir.

Aceba bu suretle cenup meyvaların istihlâki yine kredi ile temin edilmiş olmuyor mu? Hayır, çünkü cenup meyvası istihlâk edenler istihlâklerini kredi ile temin etmiş olmuyor, istihlâklerini yine iratlarla yani peşin olarak ödemiş oluyorlar. Hariçten meselâ 10 milyon mark tutarında bir para istikrazda bulunan bu müstehlikler değil bir başkası bir maden işletmesidir. Mezkûr işletme tesisatını asrileştirmek ve tevsi etmek maksadile bu parayı istikraz etmiştir. Bu şekilde temin edilen sermaye binaya, makineye veya sair bir tesisata tahavvül etmiş yani iktisadî manâda istihlâk edilmeyip bilâkis aynı miktarda muhafaza edilmiştir.

Fakat bu şekil bir plasmaya da itiraz edenler bulunacaktır, deyeceklerdir ki, Alman sanayii bundan nümalanmamıştır, Alman optik müesseseleri eskiden ihracatta bulunmakla ithalâtı ödemiş oluyordu, halbuki şimdi bir şey ihraç edilmiş olmuyor ki! Gerçi bir şey ihraç edilmemiştir, fakat yerli sanayii aldığı ecnebi sermaye ile nümalanmıştır. Alman sanayiinin bu kere istihsal ettiği şey, vücade getirdiği yeni tesisattır. Alman müstehliki bu defa, cenup meyvası istihlâk etmek suretile dolayısıyla Alman fabrikasının tevsiine yardım etmiştir. Almanyaya gelen meyvaların karşılığı gerçi tevsi eden fabrika suretinde Almanyada kalmıştır. Hakikatte ise 10 milyon mark istikraz tahvili şeklinde, ecnebi mülkiyete intikal etmiş ve ecnebi alacaklıya havale edilmiştir. Aşağıdaki mukayeseden anlaşılacağı veçhile bu vaziyet yine Alman milli servetinde bir değişiklik doğurmamıştır :

1. Misal : 10 milyon marklık cenup meyvası alınmış,
- 10 » » optik cihaz verilmiş
- Mahsup olmuş, milli servette ne bir tezayüt,
- ne bir tenakuz vardır.

2. Misal : 10 milyon marklık meyva alınmış bedeli tesviye edilmiş, krediye bağlanmış, yani 10 milyon mark tutarında bir servet tenakuzu var demek. fakat buna mukabil servette 10 milyon mark tutarında uzun vadeli bir tezayüt var demektir, bu tezayüt maden işletmesinin tevessüü suretinde tecelli etmektedir.

Bu suretle de bir mahsup husule gelmiştir.

Velhasıl netice şudur: İthalât ihracatı aşar ve ecnebiye bu bakiye nisbetinde borçlanırsa, bu borçlanma dahilinde mümasil bir servet tezayüdile telâfi edilmiş olacaktır. Binaenaleyh ticaret bilânçosunun açık arzemesi istihlâk maddeleri ihtiyacından tevellüt etmemiştir. Bu istihlâk daima tâli derecededir. Birinci derecede mevzuubahs olan mesele memlekette sermaye teşekkülünü intaç eden tesisat sermayesine olan ihtiyaçtır.

Bu suretle harice borçlanma, hariçten ithal edilen istihlâk mallarından dolayı değil memlekette sermayeye olan ihtiyaçtan neş'et ettiği bir kerere müsbet olarak isbat edilmiş oluyor. İthalât fazlasının daima istihlâk mallarından tereküp etmesi lâzım gelmez, sanayie lâzım olan ham madde, makineler ve sair tesisat kıymetleri de ithalâtın ihracatı aşmasına sebebiyet verebilir.

Ecnebi sermayesine müracaat için ne gibi malların ithali lâzım geleceğini tesbit etmek mümkün değildir.

Yukarıki satırları okuyanlar milli refah bakımından ham madde, mamul madde yahut lüks madde ithali arasında mühim bir fark olmadığını anlayacaklardır. Kısaca tekrar etmek icap ederse, cenup meyvesi ithal etmekle yerli optik cihazları istihlâk etmiş oluyoruz. Yahut da ipekli mal etmekle dahili kimyevî müstahzarata mahreç temin etmiş oluyoruz. İpekli eşya yerine aynı kıymete tekabül eden miktarda ham ipek ithal edilecek olursa, Almanyada bir ipekli mensucat sanayii ortaya çıkar veya böyle bir sanayi varsa mevcudiyetini temadi eder. Fakat buna muabil Alman tıbbî müstahzarat sanayii aynı nisbette geriler; hattâ daha da fazla geriler: Çünkü ipek sanayii ancak hâmi gümrükler sayesinde tutunabileceği için, sun'î yardımla iktisadın ana kaidele-

rinden biri olan iş bölümü prensipi müteessir olacak ve bu keyfiyet umumun istihsali mutazarrır edilecektir. İstihlâk miktarı azalacak ve millî refahın inkişafı geriliyecektir.

İthalâtın ne gibi mevattan tereküp edeceği müstehlikin zevkile ve iştira kabiliyetile alâkadar olan bir meseledir. Sadece lüks mevadın ithalâtını men etmekle memleket dahilindeki lüks istihlâkını azaltmak mümkün değildir. Gerek hariçten getirilen, gerek dahilde imal edilen lüks malların istihlâkine mani olmak istersek, bunu alâkadar fertlerin gelirlerine tesir etmek suretile temin edebiliriz; tasarruf hareketlerini teşvik etmek veya mecburî kılmak suretile gelirin lüks mevada masruf kısmına belki mani olmuş oluruz. Bu siyasetin ne şekilde tatbik edilmesi lâzım geldiğini maateessüf burada izah edemeyeceğiz.

Mamafih bazı suitefehhümlere sebebiyet vermemek için bir noktaya işaret etmek isterim: Yukarıki maruzatımdan Almanyanın bir çok mevadın istihsalinden vazgeçmesi neticesine varılmalıdır. Çünkü dahili istihsalde bulunmak netice itibarile millî gelir temin etmek demektir ve millî istihsal sayesinde ki, hariçten yabancı mahsullerin getirilmesi mümkün oluyor. Bizim temas etmek istediğimiz mesele, bir memleketin diğerlerinden bilhassa üstün olduğu sahalarda istihsalde bulunması ve ecnebi memleketlerden daha üstün olduğu maddeleri idhal etmesidir.

Yalnız bu esas prensiplere göre hareket ederken, iktisat siyasetini en müsait istihsallere göre tanzim etmenin de bazı fer'i mahzurları da olacağını hatırdan çıkarmamalıdır.

Fransanın ipek istihsalinde Almanyadan daha üstün olduğunu ileri sürerek ipeği derhal Fransadan getirmeğe karar vermek şüphesiz yanlış bir siyaset olur. Haddizatinde doğru olsa bile mümasil bütün sanayi şubelerinde derhal bu prensibi tatbik etmek millî istihsal cihazını sarsmak ve vahim buhranlara sebebiyet vermek demektir. Bu tarz hareket neticesinde müteaddit sanayi şubelerine plâse edilen sermaye kaybolmuş, bu işletmelerde çalışan amele işsiz kalmış olur. Böyle bir vaziyetin kitisadî hayata olan inikâsı çok feci olacak ve ihracat sanayimiz de bir çok seneler bu siyasetten müstefit olmamış olacaktır.

Bu siyasetin anî bir surette tatbik edilmesi, alkolik bir damın birdenbire alkol'den mahrum edilmesine benzer. Alkolün birdenbire kesilmesi doğru olmadığı, gibi alkolik adama aynı miktarda alkolü vermekte devam etmeği tavsiye etmek de o derece yanlıştır. O halde içkiyi tedrici bir surette kesmeği tavsiye etmekten başka çare kalmıyor. sanayide de vaziyet bir dereceye kadar buna benzer. Milli istihsali en üstün olduğumuz mevada inhisar ettirme de ancak uzun senelerde başarılması mümkün olan bir iştir. Maamafih sanayiın bu gibi değişikliklerle iktisadiyat daima karşılaşmaktadır; yeni ihtiralar, yeni inşa tarzları, zevklerin değişmesi, modanın tahavvülü, tabii kaynakların tükenmesi, münakalâtın inkişafı, istihsaldeki değişiklikleri gibi mühim sebebler karşısında yeni endüstriler kurulmakta, eskileri bozulmaktadır.

Bu cümleden olmak üzere 40 sene evvel hiç malûm olmıyan bir sanayi şubesi olan, filim sanayii ortaya çıkmış, diğer taraftan bir kaç sene evvel satın aldığımız bir çok mühim maddeler artık imal edilemiyerek piyasadan uzaklaşmıştır. Fakat bütün bu değişiklikler ve farkında olunmıyacak kadar tedricen cereyan etmektedir.

Bu tahavvüller, bir vakıtlar el tesgâhlarla yapılan dokumacılığının birdenbire mihaniki tezgâh dokumacılığına geçişinde olduğu gibi, sür'atle cereyan etmiş olsa idi, dahilde mühim buhranlara sebebiyet verirdi. Bu sebepten dolayıdır ki, istihale son derece tedrici bir surette ve bir plân dairesinde vücade gelmelidir, aksi takdirde yeniden bir çok sermayelerin gayri iktisadi plâsmanlara sürüklenmesine ve eskiden yanlış yerlere yatırılan sermayelerin birdenbire kaybolmasına fırsat verilmiş olur. O halde acele etmiyerek, imha edilecek eski istihsal mahallerine başkaca istimal imkânı bulmak suretile yavaş yavaş imha etmeğe tevessül etmelidir. Fakat yeni plâsmanlara geçmekte çok geç kalmamalıdır. Diğere taraftan amelenin yeni iş sahalarına geçmesi de uzun süren bir istihaledir.

İthalât ile ihracat arasındaki mütekabil münasebetleri göz önüne getirerek, ithalâtı sun'î tedbirlerle tahditten vazgeçip de ticaret bilânçosunu, bir kere de ihracatın teşvikile müsait bir va-

ziyet arzetmesine çalıştığımızı farzedelim. İthalâtı tahdit ederken cebir istimal ediyor ve sun'î tedbirlere baş vuruyorduk, halbuki ihracatı teşvik ederken yalnız iktisadî tedbirlere müracaat etmekle iktifa etmiş oluyoruz.

İhracatın teşviki ticaret bilânçosunu müsait kılmağı istihettikten sonra, bunun ihracata yapacağı tesiri araştırmak lüzumsuz olur.

İthalâtı tahdit etmekle müsait kılamadığımız ticaret bilânçosunu, şimdi sermaye ihtiyacına ve sermaye teşekkülüne tesir etmekle temin etmeğe çalışacağız.

Etüdümüze ithalâtın tahditleriyle başlamamız tamamen tesadüfidir, meseleye pekâlâ ihracatın teşviki ile de başlayabilirdik. İthalâtın tahdidinden mütevellid tesirler bir dereceye kadar ihracatın teşvikinden tevellüt tesirlere müşabih olacaktır.

Buna rağmen ihracat politikasını bazı noktalarda ithalât politikasından müstakil olarak tetkik etmek faydadan ari değildir. Eğer bu sahadaki tetkikimiz de, aynı neticeye varırsa, evvelki iddiamız, bir isbat daha kazanmış olur.

Bu şekilde hareket etmemize sebep, yanlış tasavvurlardan mütevellid kanaatleri tamamen söküp atmak içindir. İthalâtı tetkik ederken ithalâtı tevvik etmek gibi bir delilik» le işe başlamadığımızı gibi, ihracatı tetkik ederken de ihracatı men etmek gibi garip tedbire müracaat etmiyeceğimiz aşikârdır; bu sebepten dolayı tetkikimiz de iyracatın müsbet teşvikile idhalâtın men'i tahdidi birdereceye kadar birbirini itmam edeceklerdir.

Esasen ticaret bilânçosunda, dış ticareti meselesinden mada, hacim meselesi de mevzuu bahisdir, bunu ihracat üzerinde izah etmeğe çalışalım.

Son senelerde ihracatın takviyesi kredi siyasetile alâkadar bir keyfiyet olmuştur. Gerçi devlet doğrudan doğruya kredi vermek suretile ihracatı finanse etmemiştir. Fakat ihracat müesseselerin başka bir memlekete kredi açmalarını temin maksadile (Ruslara açılan kredilerde olduğu gibi) kredilerin garantisini bazan bizzat deruhte etmiş, bazan da ihracat kredisi sigortalarına maddî yardımda bulunmuştur.

Bu meseleyi daha iyi tenvir için, Almanyanın Rusyaya açtığı kredi misali üzerinde duralım. Bir çok Alman firmaları Rusyaya 300 milyon mark tutarında emtea ihraç etmişlerdi, bu malların bedelleri iki ilâ dört sene zarfında ödenecekti.

Bu tarz ihracat, Ruslara açılan kredinin % de 60 şını bazı şartlar dahilinde devletin garanti etmesile mümkün olmuştu. Bu anlaşmanın yapıldığı sıralarda bazı kimselerin ihracatı 300 milyon nispetinde arttırmakla memlekette meşguliyet derecesini tezyid etmiş yani aynı nispette milli geliri çoğalmış oluyoruz; elverir ki bu ihracat emtia ile bilhassa ham maddelerle karşılaşmış olsun» tarzında bir mütalea yürütüldüğüne şahit olmuştum. Hattâ bir ekonomi mecmuası da buna yakın bir fikir ileri sürerek işsizliğin sebebini, ihracat hacminin harpten evvelki devre nisbetle daralması ile izaha çalışmıştı!

Bu düşünüş tarzının ne dereceye kadar doğru olduğunu anlamak için meseleyi bir misal üzerinde tahlil edelim :

Demir sanayiine mensup bir teşebbüsün Rusyaya 100,000 milyon mark tutarında hoddalenmiş mamul maden ihraç ettiğini ve bu mamulün de 15 milyon mark tutarında ecnebi cevher ihtiva ettiğini farzedelim. Bu işte, demin serdedildiğini söylediğim noktai nazara göre, 85 milyon mark tutarında bir kâr olacak ve bu iktisadî kazanç Rusyaya açılan kredi ile yapılan ihracatın tevliid ettiği munzam istihisalden husule gelmiş olacaktır. Çünkü böyle munzam bir kıymet ihdas etmekle Alman iktisadiyatı ücret ve maaştan istifade edecek, işsizlik azalacak ve bu işe giren müteşebbüslerin rantları tezayüd etmiş olacaktır!

Fakat demir sanayii Ruslara açtığı 100 milyon marklık kredinin istinad ettiği parayı nereden bulacak? Bu miktara banka mevduatı suretinde evvelce sahip olmuş olabilir, yahut bu miktarı bankalardan veya bunların tavassutu ile sermayedarlardan tedarik edebilir ve her iki tarzda bu meblağı hariçten ve dahilden temin edebilir.

Eğer ecnebi memlekette bulundurduğu mevduatı istimal ederse, bu hareketile, daha evvel de işaret ettiğimiz veçhile, Alman ithalâtının aynı miktar nisbetinde tezyidine sebebiyet vermiş

olacaktır. Çünkü sermaye havalesi aynı istikamete emtia akışını intaç eder; parayı hariçten istikraz suretile tedarik etmekte yine aynı vaziyeti doğurur. Demek oluyor ki harice kredi ile mal ihraç etmek için yine ecnebi emtiası yani ecnebi işi ithal etmiş oluyoruz. İthal edilen emtia ile ihraç edilen emtianın başka oluşu meselenin esasını değiştirmez. Meselâ demir ihracatına muktazi parayı temin etmek için gıda maddelerin, ham maddelerin veya mamûl maddelerin idhali lâzım gelecektir. Fakat bu mesele tâli derecede haizi ehemmiyettir.

Asıl mühim olan mesele, demir sanayiini beslemek maksadile hariçten emtia ithal etmekle, getirdiğimiz mevadı dahilde imal eden sanayi şubelerinin dahilî piyasalara arzettikleri malların bir kısmını müşterisiz bırakmakla mutazarrır etmiş oluyoruz. Çünkü aynı cins eşyanın bir kısmını hariçten ithal etmekle bir kısım talepleri yabancı eşyaya sevk etmiş oluyoruz.

İhracatı finanse etmek için muktazi sermayeyi krediye müracaat suretile veya mevcut banka mevduatından, dahilden tedarik edecek olursak, bu kerre sair millî sanayi şubelerini mezkûr sermayeden mahrum bırakmış oluruz.

Bir kimse sermayesini ipotek piyasasına arz etmek suretile bir evin inşasına yahut tahvil almak ve dolayısıyla say ihdası suretile bir sanayiın tevsiine tahsis edeceği yerde, ihracatı finanse etmek maksadile doğrudan doğruya veya bir banka kanalıyla bir teşebbüse 100,000 Mark tutarında bir meblâğ ikraz edecek olursa, millî ekonomi dahilinde ihracata tahsis edilen sermaye nisbetinde iş imkânı azalmış olur. Bu suretle ihracat teşvik edilmiş olmakta fakat diğer taraftan iktisadiyat ihracata tahsis edilen sermaye miktarından mahrum kalmış olur; başka bir ifade ile demir mamulâtı ihracatı temin edilmiş fakat dahilde bu meblâğa tekabül edecek olan, bina makine inşaatı, münakale şebekesi ve vasıtalarının tevsiî geri kalmış oluyor. O halda iş piyasasında vaziyet menfidir, yani iş imkânları azalmıştır.

Acaba bu tarzı hareketle başka birşey temin edilmiş midir? İstihsalde vaki olan bu değişikliğin millî iktisada iyi veya fena tesirleri labiilr. Sair sebeplerden dolayı istihsalin birden bire tahdidi icap ederse vaziyet bilâkis iyileşir; fakat istihsal sahasın-

daki bir yükseliş (Hausse) o ana kadar feyyaz olan bir sahanın alçalışını (Baisse) takip ederse vaziyet fenalaşır. Velhasıl vasatî olarak büyük bir menfaat temin edilmiş olmaz.

Fakat bir kimse ortaya çıkıp da, « Ruslara 300,000 milyon marklık veresiye emtia ihraç etmekle hariçte 300,000 mark tutarında bir matlûbumuz olmuş oluyor, bu matlûp netice itibarile servetin tezayüdü demek değildir? tarzında bir sual sorsa! Bu muterize verilecek cevap, hayırdır. Çünkü harice, kredili ihracata tahsis ettiğimiz meblâğ tutarında dahilde fabrika tesisatı, bina inşaatı vesaire şeklinde iktisadî faaliyetlere girişecek ve millî servetin hakikaten tezayüdüne yardım etmiş olacağız. Çünkü ihracatı teşvik etmek maksadile yaptığımız bu hareketten millî sermaye terakümü hiç bir suretle artmış olmuyor. Sermaye terakümü, sermayenin hariçte veya dahilde plâse edilmesile alâkadar değildir. Sermaye terakümü ancak gelir ile istihlâk arasındaki farka tâbidir. Bir milletin gelir ve istihlâkinin, bir kimsenin veresiye ihracatından kâr beklemeyle münasebeti yoktur.

Görüyoruz ki, gerek ihracatı teşvik etmek ve gerek ithalâtı tahdit etmek suretile millî refaha fazla tesir etmiş olmuyoruz.

Bu tedbirlerle, ne istihsal tezayüt etmiş, ne de sermaye terakümü artmış oluyor. Başka bir ifade ile, bu suretle ne irat çoğalmış ne de tasarruf faaliyeti artmış oluyor.

Tabiatile hususî ihracat tarifeleri tatbik etmek, vergilerde tenzilât yapmak, ihracat fiyatlarını alçak tutmak suretinde tecelli eden sair teşviki tedbirlerle de dış ticarete tesir etmek imkânı vardır. Fakat bu tedbirler ihracattan mütevellit masrafları umuma yüklemekle daha da mahzurludur.

* * *

Şimdiye kadar gördüğümüz izahattan dış ticaretin millî refah üzerine hiç bir tesir yapmadığı istihraç olunabilir. Çünkü gerek ithalâtı tahdit ve gerek ihracatı teşvik ile millî refaha tesir edilemediğini söylemiş oluyoruz. Bütün bunlara rağmen dış ticaretin millî refah bakımından büyük bir ehemmiyeti vardır. Bundan sonraki satırlarda da bu ehemmiyeti tebarüz ettirmeğe çalış-

şalım : Sun'î tedbirlerle yapmak istenilen tesirlerin bir fayda vermediğine işaret etmiştik. Fakat müdahalesiz bir dış ticaretinin millî refah üzerine tesiri olamaz mı ?

Böyle bir dış ticaret nereden başlayıp, nerede biter ? Bu suale maateessüf tam bir cevap vermek mümkün değildir. Bu sebepten dolayı dış ticaretin millî refaha tesir sahasının en geniş hudutlarını tesbitle iktifa etmeğe mecburuz.

Eğer bütün dünya Almanya gibi bir tek devlet halinde olsa idi, bittabi dış ticaret mevzuubahs olmazdı. Ve o zaman millî refahın inkişafı her halde bugünkünden daha fena olmayacağı için (daha iyi olup olmayacağı bu tetkik mevzuunun çerçevesini aşar) dış ticaretin millî refaha hiç bir tesiri olmazdı. Böyle bir durumda dış ticaretin millî refaha neden hiç bir tesiri olmadığını sorarsak, cevap olarak, tam mânasile otarşik bir devletle karşılaştığımızı alırız.

Bu faraziyemizle bir gûna müdahaleye tabi tutulmayan bir dış ticaretin millî refaha hiç bir surette tesir etmediği anlaşılmaktadır. Bu ekstremleri tayin ettikten sonra, sıra diğer ekstremleri tayin etmeğe gelir; birinci muhayyel misal dünyada mevcut olmadığı gibi, diğer ekstremleri teşkil edecek olan misal de filiyatta yoktur. Fakat muhayyilemizi çok fazla zorlamadan böyle bir misal bulabiliriz. Dağ başında toprağı gayri münbit küçük bir devlet tasavvur edelim, burada ne ziraat ne de sanayi yapılabilsin, fakat bu küçük ülkede sair devletlerin muhtaç oldukları pek kıymetli biricik bir maden istihraç edilmiş olsun !

Böyle bir devlet muhtaç olduğu malların hemen hemen yüzde yüzünü ihraç ettiği madenle mübadele etmek suretile temin etmeğe mecburdur; dış ticaretin durmasile beraber böyle bir devletin kısa bir müddet zarfında inkiraz bulacağı aşikârdır.

Bu misaller müvacehesinde dış ticaretin bir taraftan millî refahın inkişafında bir âmîl olmadığını diğer taraftan ise bilâkis millî mevcudiyetin mutlâk bir zarureti şeklinde tecelli ettiğini görüyoruz. Bu söylediklerimizi bir hülâsa edelim : Millî refahın dış ticaretle alâkası memleketlerin otarşi derecelerine tâbidir. Fakat burada herkesin kullandığı otarşi mefhumu pek hoşumuza gitmiyor.

Çünkü bizim anladığımız bir otarşi için, yalnız muayyen ham maddelerin ve bütün zirai mahsullerin istihsalini mümkün kılan iklim vaziyetlerinin mevcut olması kâfi değildir, otarşinin tahakkuku için tabii servetleri istismar edecek ve işleyecek müstait bir nüfusa da malik olmak icap eder. Bu izahla otarşik mefhumuna, umumiyetle yapıldığı gibi, yalnız maddî malları değil, halkın tahsil terbiyesi, sayı muntazam idari teşkilât vesaire de geçiyor. Bunu harpten evvelki Almanya ve Rusya arasındaki vaziyetler de mukayese edebiliriz.

Fakat bir taraftan ham maddelerin muhtelif memleketlerde az veya çok miktarda bulunmasından diğer taraftan muhtelif kültür seviyelerine göre memleketlerin yukarıda bahsettiğimiz tabii servetleri ayrıca yrı istimar edebilmelerinden dolayı, dış ticaretin millî refaha olan nisbî ehemmiyetini teslim etmek icap eder. Çünkü ancak dış ticaret sayesinde noksan olan otarşi yerine diğer bir mesnet ikame edilmiş olur.

Dış ticaretin millî refahın inkişafına âmil olması için mezkûr ticareti önleyen sun'î mânioları bilhassa mevcut hamî gümrükleri tedrici bir surette ve plân dairesinde azaltmağa çalışmalıdır.

Çünkü ancak bu sayede dış ticaret na tamam otarşinin noksanlarını telâfi edecek ve millî refaha optimal tesirini yapacaktır.

Daha evvelde işaret ettiğimiz veçhile, millî refaha en müsait surette tesir edebilmesi için dış ticaretin (dış ticaret miktarının) memleketin otarşi derecesine tekabül etmesi gerektir. Dış ticaretin millî refaha yaptığı tesir aynı olmakla beraber, nüfus miktarının, istihsal miktarının ve sair şartların değişmesile muhtelif derecede oluyor.

Bundan sonra bir meseleye cevap vermek icap eder. Bazı kimseler ithalât fazlasının millî refahın aleyhine, ihracat fazlasının millî refahın lehine tesir ettiğini zannederler. Acaba bu telâkîki doğrumudur ?

Dış ticarete vaki olan sun'î müdahalenin tesirlerini tetkik etmek maksadile birçok yerlerde bu telâkîkiyi doğru farzetmiştik. Bazı yerlerde pasif ticaret bilânçosunun sebeplerine temas etmekle beraber ithalât ve ihracat fazlasının ehemmiyetini müspet bir şe-

kilde tebarüz ettirmiş değiliz. Bu meseleyi de izah etmezden evvel etüdümüzün başında dış ticaret mefhumunu gayet geniş aldığımızı ve bu dış ticareti karşılaştıran ticaret bilânçosu âdate tediye bilânçosuna yakınlaştığımızı hatırlatmak isterim.

İhracat fazlası acaba, çok kere zannedildiği gibi, servetin tezayüdüne âmil olur mu? Bu mesele üzerinde duralım ve yine bir misal ianesile bu hâdiseyi tenvir etmeğe çalışalım :

Hususî iktisatla yapacağımız bir mukayese ile meseleyi daha kolay ispat mümkün olacaktır. Thyssen firmasının 1870 senesinde hini tesisinde 100,000 Mark tutarında bir safi servetle işe başladığını ve bidayette bir gûna borcu olmadığını farzedelim. 1913 senesinde 50 milyon Marklık safi serveti ve aynı miktarda borcu olduğunu kabul ediyoruz. Borcun 0 marktan 50 milyon marka çıkması Thyssen firmasının 1870 senesile 1913 senesi zarfında (muhtelif emtia ve hizmet olarak) satışlarından daha fazla mubayaada bulunduğunu gösteriyor, yahut da bu alış veriş münasebetini devlet zaviyesinden ifade edersek, daha fazla ithal etmiş ve daha az ihraç etmiştir. Fakat buna rağmen bu müddet zarfında serveti gelirin terakümü neticesinde 100,000 marktan 50 milyon marka çıkmıştır. Meselenin aksini de düşünebiliriz, hali tasfiyede olan bir firmayı gözönüne getirelim; mezkûr firmaya plâse edilen kıymetlerin tasfiyeye tabi olması hasebile matlûbatı daima artmakta fakat tasfiye müddetinde tanzim edilen bilânçosunda mütezayit bir zarar arzetmekte başka bir ihade ile serveti gittikçe azalmaktadır.

Thyssen firmasında, ithalât fazlasına rağmen sermaye miktarı nasıl tezayüt etmiş ise, hususî iktisatların heyeti mecmuasını teşkil eden cemiyet (millet) iktisadında da aynı surette tezayüt edecektir. Bir memleketin ithalât fazlasına rağmen refahı yükseldiği vakidir (19 uncu asrın sonunda Birleşik Amerika misali) . Bu böyle olduğu gibi aksi de vakidir, yani bir memlekette ihracat fazlasına rağmen servetin azaldığı da mevzuubahs olabilir. misalimizde tasfiyeye tabi firmada olduğu gibi. Bu gibi hâdiselere inflâsyon zamanında Almanyada ara sıra şahit olmuştuk. Görüyoruz ki ithalât fazlasının millî refahın azalması ile münasebeti olmadığı gibi, ihracat fazlasının da millî refahın artması ile münase-

sebeti yoktur. İthalât ve ihracat fazlası yalnız sermaye teşekkülünün sermaye ihtiyacına olan münasebetine bağlıdır.

Bu vaziyete nazaran pasif bir ticaret bilânçosu sermaye ihtiyacının sermaye teşekkülünden fazla olduğuna delâlet eder. Diğer taraftan aktif bir ticaret bilânçosu sermaye terakümünün sermaye ihtiyacından daha fazla olduğunu göstermektedir. Pasif ticaret bilânçosuda sermaye teşekkülünün mutlak miktarı aktif bir ticaret bilânçosudan çok daha fazladır.

Passif bir ticaret bilânçosu muayyen iktisadî hâdiselerin bir alâmeti, bir ifadesidir, hâdiseleri tanzim edecek yerde bu alâmete tesir etmeğe kalkışmak yalnız semptomlarla oynamak demektir. Bu vaziyet işliyen bir yarayı tamamen tedavi etmeyip üstün körü kapatmağa benzer. Ticaret bilânçosuna hakikî surette tesir etmek için bunun illetine tesir etmeli, noksan olan sermaye teşekkülüne çare bulmalı veya sermayenin heder olmasının önüne geçmelidir.

Dış ticaret, sun'î mâniâlarından tahlis edilmek şartile, sermaye terakümüne yardım edebilir; ithalâtı sun'î bir surette tahdit etmekle yahut ihracatı sun'î bir surette teşvik etmekle vaziyet hiç bir suretle salâh bulmuş olmaz.

Dahilî iktisat siyasetinin en mühim vazifesi, cihan iktisadî şakımından daimî bir surette rekabete maruz kalan iktisat şubelerini sun'î yardımlarda bulunmadan, rasyonel ve rantabl bir surette istihşallerine devam etmelerini temin etmek ve bununla millî sermaye terakümüne hizmet etmektir. Böyle bir iktisat siyasetinin ne şekilde tedvir edileceği, izahı buraya ait bir mesele değildir.

Maruzatım burada bitmiş oluyor. Davamı ispat için vermeğe mecbur olduğum müteferri malûmattan yalnız esas mevzu zaptetmeğe değer. Esasen bir konferansta bundan fazlasını söylemeğe muktedir değildim. Bu meyanda naklettiğim fikirlerin orijinal olduğunu da iddia etmekten uzak bulunuyorum. Temas ettiğim fikirler, son 150 senenin iktisat edebiyatında muhtelif şekilde ileri sürülmüştür. Fakat bu meselenin her şeye rağmen ne kadar yanlış anlaşılmuş olduğunu iktisadî makalelerde, münakaşalarda ve iktisadî muamelelerde maalesef görüyoruz. Bu sebepten dolayıdır ki

mevzuubahs meseleyi bir kerede de basit ve herkesin anlayabileceği bir surette izahta fayda gördük. Memleketlerin iktisat siyasetlerin pek yakın bir atide yanlış faraziye ve delillerden âri olacağını zannetmem, bu husustaki tecrübelerim şimdiden nikbin olmama mânidir. Fakat Roma şehri de bir gün içinde inşa edilmiştir.

Ecnebiye olan borçlarla ithalât fazlası arasında bir münasebetin mevcut olduğu gibi nisbeten basit bir mesele bile ancak bir kaç senede anlaşılmıştır. Esasen bir meselenin herkes tarafından tamamen anlaşılmasını beklemeğe lüzum da yoktur; bir hakikatin, fikirlerine umumun itimadı olduğu, küçük bir zümre tarafından anlaşılması ve bu kanaatin bunlar tarafından yayılması daha muvafıktır. Bu cümleden olmak üzere para sistemlerine dair olan bilgiye tamamen sahip olanların sayısı çok azdır. Fakat mesele ile yakından meşbu olan bu küçük zümreye olan itimat sayesinde para sahasında hataların önüne geçilmiş oluyor.

Bir çok meselelerde olduğu gibi, iktisat siyasetinde de küçük bir ekalliyetin meseleye yakından agâh olmasının bütün bir cemiyet için büyük bir muvaffakiyet sayılır fikrindeyim.

Cihan iktisat konferansının, Ticaret ve Sanayi Odaları toplantılarında verilen bazı kararlar bu optimizmi teyit eder mahiyettedir.

Yazan :
W. SUSAT

Tercüme eden :
MUHLİS ETE